Polaris Koi & Kaisa Kärki

Toimijuuden tutkimus monitieteisessä lukupiirissä

Virtuaalinen lukupiiri on koonnut yhteen monitieteisen joukon toimijuuden kysymyksistä kiinnostuneita tutkijoita. Lukupiirin tavoitteena on syventää yhteyttä toimijuuden filosofisen tarkastelun ja empiirisen tutkimuksen välillä.

Yliopistojen peruessa seminaarinsa ja konferenssinsa COVID-19-pandemian vuoksi syntyi tarve löytää uusia kanavia tieteelliselle keskustelulle. Luentosaleista virtuaaliyhteyksiin siirryttäessä maantieteelliset rajoitukset poistuivat ja ymmärsimme, että oli mahdollista luoda keskustelua niistä teemoista, jotka meitä eniten innostavat. Luotsaamamme *Empirical Approaches to Rationality and Action* -lukupiiri kokoaa yhteen teon filosofiasta kiinnostuneita tutkijoita.

Teon filosofia (engl. *philosophy of action*) on filosofinen tutkimusala, joka käsittelee tekoja, toimijuutta ja näihin liittyviä ilmiöitä, kuten intentionaalisuutta ja itsekontrollia. Alun perin teon filosofia keskittyi tekojen filosofiseen analyysiin, mutta nyttemmin myös toimijuuden ennakkoehdot ja muut toimijuuden ilmentyvät,

”Jos toimijuuden teoria esimerkiksi perustuu virheellisille tai vanhentuneille oletuksille itsekontrollista, herää kysymys, miten käyttökelpoinen tällainen teoria voi olla.”

kuten tarkoitukselliset tekemättä jättämiset, mentaaliset teot ja mahdollisesti ainakin jotkut tavat, ovat alkaneet kiinnostaa teon filosofeja.

Teon filosofialla on Suomessa pitkät juuret. Erityisesti Georg Henrik von Wright kehitti alaa eteenpäin; tuoreempiin suomalaisiin kontribuutioihin lukeutuu muun muassa Olli Koistisen teos *Action and Agent*[1]. Teon filosofiaa on sovellettu yhteiskuntatieteiden filosofiaan esimerkiksi Ingmar Pörnin ja Raimo Tuomelan tuotannossa. Teon filosofia on kuitenkin erityisala, johon suomalaisissa yliopistoissa erikoistuu yksittäisiä tutkijoita. Alan nykytilanteen ja tulevaisuuden kannalta olisikin tärkeää, että sitä ammatillisesti harjoittavat voivat löytää toisensa. Lukupiiri on yksi keino tähän kohtaamiseen.

Toimijuuden teoria on lähtökohtaisesti monitieteistä tutkimusta, ja toimijuutta pyritäänkin ymmärtämään lukuisilla eri tieteenaloilla. Teon filosofisesti kiinnostavia empiirisiä tutkimusaiheita löytyy eritoten käyttäytymistieteistä, kuten sosiaalipsykologiasta. Muita filosofisesti kiinnostavia empiirisiä tutkimussuuntauksia ovat muun muassa käyttäytymistaloustieteessä kehitetyt valintateoriat, sosiaalista päätöksentekoa koskeva yhteiskuntatieteellinen tutkimus, ja tekojen ja toimijuuden (neuro)biologisten korrelaattien tutkimus. Lukupiirissä halusimmekin rohkaista eri taustoista tulevia tutkijoita keskustelemaan ja esittelemään tutkimustaan.

Omissa tutkimushankkeissamme pyrimme tutkimaan toimijuutta käyttäytymistieteellisiä tutkimustuloksia hyödyntäen, jotta filosofinen ymmärrys toimijuudesta olisi mahdollisimman realistinen. Siksi meistä oli kiinnostavaa kuulla myös muiden ajatuksia tutkimusalojen ylittämiseen liittyen. Esimerkiksi itsekontrolliin kytkeytyy runsaasti käsityksiä tahdonvoimasta, mutta uusimman empiirisen tutkimuksen valossa tälle löytyy vain niukasti todisteita. Jos toimijuuden teoria esimerkiksi perustuu virheellisille tai vanhentuneille oletuksille itsekontrollista, herää kysymys, miten käyttökelpoinen tällainen teoria voi olla.

Lukupiirissämme olemme käsitelleet tutkimusta, joka lähestyy toimijuutta empiirisistä lähtökohdista: tuoreita artikkeleita, lukupiiriin osallistuvien tutkijoiden käsikirjoituksia, sekä tulossa olevia kirjoja. Teon filosofiassa yhdistyy useita filosofian osa-alueita metafysiikasta mielenfilosofian kautta moraalipsykologiaan. Lukupiirin parhaita puolia onkin ollut mahdollisuus avata vaikeita tekstejä toisten kanssa keskustellen.

Joshua Shepherdin ja Shaun Gallagherin painossa olevat monografiat ovat hyviä esimerkkejä empiiristä näkökulmaa hyödyntävästä filosofisesta tutkimuksesta. Shepherdin kirjaa *The Shape of Agency: Control, Action, Skill, Knowledge* käsittelimme useamman viikon ajan, ja Shepherd myös vieraili lukupiirissämme[2]. Teoksessaan Shepherd kuvaa toimijuuden suhdetta kontrolliin ja taitoon hyödyntäen filosofisessa analyysissään myös empiiristä tutkimusta. Keskustelussa mietimme toimijuuden minimiehtoja: kuinka yksinkertaisia organismeja voidaan pitää toimijoina?

Toimijuutta voidaan lähestyä empiiristä tutkimusta hyödyntäen ja tulkiten myös enaktivistisen mielenfilosofian suuntauksen avulla[3]. Enaktivismi korostaa mielen toimintojen kehollisuutta. Lukupiirissä luimme Gallagherin kirjaa *Action and Interaction*, jossa Gallagher argumentoi toimijuuden olevan kehollisuuden lisäksi luonteenomaisesti myös sosiaalinen ilmiö[4].

On mahdotonta tietää, miten kansainväliset akateemiset käytännöt vierailuineen, konferensseineen ja seminaareineen tulevat muuttumaan lähivuosina. Pandemian myötä on kuitenkin voinut huomata, että eri paikkakunnille koteihinsa eristetyt tutkijat voivat helposti käydä tieteiden välistä syvälle uppoutuvaa keskustelua eristyneistä olosuhteista huolimatta. Samalla voi muodostua sellaisia tutkijoiden välisiä kytköksiä, joita kotiyliopistoon rajattu keskustelu ei tekisi mahdolliseksi.

Viitteet & Kirjallisuus

1 Olli Koistinen, *Action and Agent*. SFY, Helsinki, 2001.
2 Joshua Shepherd, *The Shape of Agency: Control, Action, Skill, Knowledge*. Oxford University Press, Oxford tulossa.
3 Ks. esim. Heidi Haanila, Anne Salminen & Pii Telakivi, Maailmaan ulottuva minuus. *niin & näin* 2/2017, 35–39.
4 Shaun Gallagher, *Action and Interaction*. Oxford University Press, Oxford 2020.